

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

TERRORYZM MIĘDZYNARODOWY JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE W POCZĄTKACH XXI WIEKU

prof. dr hab. Jarosław GRYZ
Akademia Obrony Narodowej

Rzeczy wielkie wymagają, by o nich milczano lub w wielkim stylu mówiono: w wielkim stylu, to znaczy cynicznie i niewinnie¹.

Zjawisko kontestacji społecznej prowadzącej do radykalizacji postaw politycznych, a następnie do terroryzmu staje się coraz powszechniejsze w początkach XXI wieku. W sposób symboliczny wiek ten zainicjował 11 września 2001 roku, kiedy to dokonano masowych w swojej skali ataków terrorystycznych w Stanach Zjednoczonych. Cechą charakterystyczną tych zamachów było transglobalne przeniesienie konfliktów występujących w odmiennych kulturach oraz uwarunkowaniach społecznych. W rezultacie ukazany został nowy paradygmat powszechnego terroryzmu międzynarodowego, którego źródła, jak i formy mają niemal nieograniczoną postać. Jego cechą wspólną z poprzednim pozostaje przemoc traktowana jako narzędzie wywierania wpływu politycznego. Jej celem, jak zawsze, pozostaje radykalna zmiana postaw politycznych, kulturowych, szerzej społecznych, a w konsekwencji zmiana rzeczywistości w imię określonej idei².

¹ F. Nietzsche, *Wola mocy. Próba przemiany wszystkich wartości. Studia i fragmenty*, wyd. Jakób Mortkowicz, Warszawa MCMX–MCMXI, s. 3.

² „Gdyby skuteczne działania, podjęte przeciwko wrogom islamu, i ciężkie straty, jakie ponieśli, nie służyły ostatecznemu celowi ustanowienia narodu muzułmańskiego w sercu świata islamu, nie byłoby niczym więcej, jak tylko wywrotowymi działaniami, z których – przy całym ich potężnym skutku – można by się otrząsnąć i podnieść, choćby po pewnym czasie i z pewnym trwałym uszczerbkiem”. Ajman az-Zawahiri, *Knights under the Prophet's Banner*, za: T.G. Mahnken, *Teoria strategii* [w:] J. Baylis, J. Wirtz, C.S. Gray, E. Cohen, *Strategia we współczesnym świecie. Wprowadzenie do studiów strategicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009, s. 73.

Współcześnie terroryzm międzynarodowy występuje w ramach społeczeństw, przeciwko społeczeństwom oraz dla określonych społeczności. Ta triada definiuje jego postać cywilizacyjno-kulturową dowiązaną do określonej symboliki, niekiedy wierzeń, czy też zwykłych uprzedzeń. W aspekcie psychologicznym terroryzm międzynarodowy nader często wiązany jest z szeroko rozumianym wykluczeniem społecznym, choć nie zawsze takim bywa. Wskazana powyżej triada odgrywa szczególną rolę, określając postawy indywidualne i zbiorowe. Fakt, że opisuje ona zjawisko współczesnego terroryzmu międzynarodowego, skłania do refleksji nad jego przejawami i obecnymi źródłami. Są one nierozłącznie ze sobą związane, tworząc kontekst poznawczy dla opisu tego zjawiska w czasie i przestrzeni. Należy zatem wskazać na następujące jego elementy, konstytuujące ostateczną postać.

Po pierwsze są to schematy myślenia oraz poznania rzeczywistości, w których przejawia się indywidualna ocena oraz zbiorowe działanie z wykorzystaniem przemocy jako źródła zmiany. Fascynacja tą przemocą połączona z radykalnym oglądem rzeczywistości tworzy podstawy zjawiska, nadaje mu określony, zindywidualizowany charakter.

Po drugie, uwarunkowania społeczne w których zjawisko terroryzmu występuje, definiują sposoby i przejawy działań terrorystycznych. Należy tu podkreślić radykalizację postaw jako element składowy zjawiska, które znajduje swoje wsparcie w zwolennikach, ich ekstremizmie, wsparcia dla stosowania terronu. Rzecz dotyczy zarówno samych aktów terrorystycznych, jak i zastraszania jako metody przemocy.

Po trzecie, przeciwdziałanie zjawisku, zdolność do jego ograniczania. W tym zakresie wykorzystywane metody, dowiązane do nich zasoby stają się równie złożone jak samo zjawisko terroryzmu, które mają eliminować lub ograniczać. W pierwszym przypadku w ramach społeczeństw narażonych na działania terrorystyczne. W drugim przypadku w ich otoczeniu międzynarodowym.

Powyżej wskazane elementy stanowią podstawę podjętych rozważań, których przedmiot stanowi postać współczesnego terroryzmu międzynarodowego. Z nim związane jest pytanie, w jakim kierunku ewoluuje zjawisko terroryzmu międzynarodowego i co w sobie zawiera dla społeczeństw otwartych, obywatelskich? Celem tych rozważań jest określenie sposobów ewolucji nowych form więzi społecznych związanych z rozwojem terroryzmu międzynarodowego. Tezą jest, że w XXI wieku postać terroryzmu międzynarodowego doprowadzi do powstania nowych form organizacji społecznych stanowiących reakcję na stałe, nieprzewidywane co do miejsca i czasu zagrożenie.

Między ideą a rzeczywistością

Pragnąłbym rozdarowywać i obdzielać, aż póki mądrych pośród ludzi nie uraduje ponownie własne szaleństwo, a ubogich własne bogactwo³.

Pogłębiająca się złożoność, synergia współczesnych procesów, zjawisk, zdarzeń w różnych, często odległych od siebie miejscach naszej planety, determinuje postać indywidualnego i zbiorowego postrzegania rzeczywistości stosunków społecznych. Wśród nich na szczególne podkreślenie zasługują te, które potwierdzają daną rzeczywistość, a w niej postać ładu, stabilności, rozwoju. Podstawą wszelkiej działalności terrorystycznej jest zmiana tego stanu rzeczy. Biorąc pod uwagę procesy społeczne integrujące i dezintegrujące społeczeństwo, te drugie wysuwają się na plan pierwszy. Obejmują one przede wszystkim zmianę charakteru instytucji społecznych, politycznych, a w konsekwencji kulturowych wyrażanych przez tożsamość indywidualną i grupową. Rzecz dotyczy przy tym samoorganizujących się wewnętrznie, niezależnych od państwa, instytucji społecznych.

³ F. Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra. Książka dla wszystkich i dla nikogo*, wyd. Jakób Mortkowicz, Warszawa 1903, s. 3.

W społeczeństwach sieci, w których komunikacja odbywa się poza państwem, ponad państwem i w ramach państwa⁴, zjawisko terroryzmu zyskuje nową postać. Jest ona przede wszystkim związana z panowaniem nad formalnymi i nieformalnymi zasadami gry politycznej. Współcześnie stanowi to rdzeń działań terrorystycznych. Wszelkie inne działania towarzyszące tym pierwszym mają charakter pochodny. Stąd też wynika złożony, wielowymiarowy charakter współczesnego terroryzmu międzynarodowego. Przedmiotem zabiegów terrorystów nadal pozostaje władza, ta nieformalna, prowadząca do zasadniczej politycznej zmiany, jak i formalna, sprawowana w sposób realny⁵. Niezmienne pozostają przy tym dwa zagadnienia: Jak terroryści w sposób praktyczny wpływają na zachowania polityczne w społeczeństwach sieci? Jakie instytucje społeczne kreują i jak je wykorzystują do swoich celów? Są one związane z generowaniem, a następnie wykorzystywaniem przez terrorystów wpływu na rzeczywistość społeczną przy wykorzystaniu przemocy jako środka realizacji zakładanych celów politycznych.

Pierwsze z tych pytań dotyczy zagadnień stabilności struktur społecznych, poszczególnych ich elementów. W społeczeństwach sieci postać tych struktur społecznych tworzona jest przez bezpośrednie bodźce informacyjne, przestrzeń komunikacji, która wzmacnia określone postawy społeczne. Aspekt psychologiczny jest przy tym kluczowy. Z nim wiąże się istotna kwestia. Jest nią zdolność rządu do tworzenia i wprowadzania w życie polityki, kierowania społeczeństwem. Stopień kontroli, jaką rząd jest w stanie sprawować nad działaniami społecznymi, pozostaje ograniczony w sieciowo organizowanym społeczeństwie. Niezależne, podległe organizacjom terrorystycznym sieci lub takie, które znajdują się pod ich wpływem, mogą blokować wdrażane założenia polityczne⁶. W sposób negatywny wpływać na zdolność kierowania, implementacji polityki instytucji państwa. W tym aspekcie, w społeczeństwach otwartych, działania organizacji terrorystycznych koncentrują się przede

⁴ M. Castells, *The Network Society: From Knowledge to Policy*, w: M. Castells, G. Cardoso (ed.), *The Network Society. From Knowledge to Policy*, Center for Transatlantic Relations, Washington 2005, s. 3–6.

⁵ W. McCants, *The ISIS Apocalypse. The History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*, St. Martin's Press, New York 2015, s. 145–159.

⁶ J. Stern, J.M. Berger, *ISIS: The State of Terror*, HarperCollins Publisher, New York 2015, s. 199–218.

wszystkim na przekazie, podważeniu zaufania do odpowiedzialności przedstawicieli władzy⁷. Ponadto ich transparentności, bezstronności, a w konsekwencji zdolności do wykorzystania prawomocnej siły. Arbitralność władzy, szczególnie w zakresie przeciwdziałania zdarzeniom terrorystycznym może stanowić podstawę do zaniechania przez obywateli wspólnych działań. W rezultacie ograniczenie wzajemności może i będzie prowadzić do ich izolacji, eliminacji z grupy. Jeśli tak się stanie, terroryści osiągną swój pierwszy fundamentalny cel – doprowadzą do dezintegrowania mikro- i makrostruktury społecznej, z której będą starali wytrącać kolejne jej elementy⁸. W tym zakresie można wskazać na uzupełniający w stosunku do wskazanego, alternatywny dla terrorystów scenariusz. Dotyczy on działań sieciowych w obrębie wykluczanej – bywa, że celowo – marginalizowanej społeczności. Synergia tych dwóch wyżej wymienionych zjawisk – ograniczania wzajemności, a na tym tle dezintegracji społeczeństwa – prowadzi do kompleksowego, strategicznego podejścia w działaniach terrorystycznych. Wówczas traktowana przez terrorystów instrumentalnie przemoc wzmacnia określoną, ideologiczną formę przekazu⁹.

⁷ „11 marca 2004 roku dziesięć bomb eksplodowało w czterech podmiejskich pociągach w Madrycie i na jego przedmieściach. Zginęło 191 osób, w tym czworo Polaków, a 1900 osób zostało rannych. Był to najkrwawszy zamach na ziemi hiszpańskiej. Tuż po zamachu ówczesny centroprawicowy rząd stwierdził, że za masakrą stoją separatyści z baskijskiej organizacji ETA, nie zaś terroryści islamscy. Opozycja oskarżyła rząd o umyślne wprowadzanie w błąd opinii publicznej, by ukryć, że zamachy są odwetem za wysłanie wojsk hiszpańskich do Iraku. W rezultacie tych oskarżeń konserwatyści ponieśli porażkę wyborczą, a władzę przejął socjalistyczny rząd Jose Luisa Rodriguez Zapatero, który szybko wycofał wojska z Iraku i zmienił politykę kraju z proamerykańskiej na bardziej proeuropejską. „Był moment, że cały świat myślał, że zamachów dokonała baskijska organizacja ETA, gdyż to był terroryzm od którego cierpieliśmy w Hiszpanii od bardzo dawna. Terroryzm dżihadu był od nas odległy, ale okazało się, że nie mamy racji” – przypomniał szef hiszpańskiego resortu spraw wewnętrznych. Rok później do zamachów przyznała się Al-Kaida”. Hiszpania. MSW: 10 lat po zamachach istnieje ryzyko kolejnego ataku, Gazeta Wyborcza, wyborcza.pl, http://wyborcza.pl/1,91446,15599013,Hiszpania__MSW__10_lat_po_zamachach_istnieje_ryzyko.html#ixzz41Ycym-pU5 [dostęp: 29.02.2016].

⁸ V. Pop, M. Verbergt, *Islamic State Terror Cell Found Refuge in Brussels District. Molenbeek has come to symbolize Belgium's failure to integrate its Muslim population*, The Wall Street Journal 22.03.2016, <http://www.wsj.com/articles/islamic-state-terror-cell-found-refuge-in-brussels-district-1458694455> [dostęp: 22.03.2016].

⁹ K. Cragin, *Understanding Terrorist Ideology*, Testimony presented before the Senate Select Committee on Intelligence on June 12, 2007, CT-283 June 2007, Published 2007 by the RAND

Drugie z tych pytań dotyczy zdolności instytucji politycznych do zapewniania dóbr, których domagają się obywatele danego państwa, a także – w ich imieniu – przedstawiciele społeczeństwa. W przypadku państw demokratycznych zamierzonym celem terrorystów jest uderzenie w jej model opierający się na wolności, w tym przede wszystkim wypowiedzi. Jego istotą są negocjacje, porozumienie, tworzenie platformy wspólnych działań. W przypadku zachwiania lub zniweczenia zaufania do instytucji państwa podważane są ustalone prawa polityczne i obywatelskie, gwarancje dla nich z jego strony. Tym samym poddawane są rewizji tożsamość oraz konstruowane w procesach politycznych role społeczne wyrażone wspieraniem, tworzeniem instytucji obywatelskich. Rozbicie instytucji liberalnej demokracji, jej idei wolności będącej w jednostkowych i zbiorowych wyobrażeniach, jest zasadniczym celem działań terrorystycznych, szczególnie tych opartych na zastraszaniu¹⁰. Prowadzi to do pytań. Jak kierować strukturą społeczną? Jak współdzielić odpowiedzialność za to kierowanie? Jak przeciwstawić się terrorystom i zrobić to skutecznie? Na ich tle należy wskazać na kluczowe dla bezpieczeństwa danej społeczności zagadnienia.

Pierwsze z tych zagadnień wiąże się z dezintegracją struktury społecznej, związków jej elementów. Silna korelacja między przemocą a jej skutecznością tworzy fundamentalny mechanizm zastraszania, terroru, terroryzmu jako metod postępowania. Ponadto, formuły sprawowania władzy. Związek ten obserwujemy na przestrzeni dziejów. Ma on tradycję równie długą jak ludzki gatunek, czego przykłady odnajdujemy w różnych historycznych dziełach. W powyższym kontekście zasadniczo rzecz dotyczy sposobu podważania legitymizacji sprawowanej w danej społeczności władzy lub wpływu, który ona dzięki temu wywiera. Terroryzm oraz terror jako metody uzyskania władzy bądź jej podporządkowania są źródłem zmiany, która obejmuje: celowe i planowane zmiany wśród rządzących i rządzonych, skuteczne oraz sprawne artykułowanie dążeń w kanałach komu-

Corporation; A. L. Wright, *Terrorism, Ideology and Target Selection*, Department of Politics Princeton University, March 5, 2013, http://www.princeton.edu/politics/about/file-repository/public/Wright_on_Terrorism.pdf [dostęp: 15.03.2016].

¹⁰ S. Melo, *After bloody year, Charlie Hebdo blames religion*, Politico 1/5/16, <http://www.politico.eu/article/bloody-year-charlie-hebdo-blames-religion-anniversary-edition/> [dostęp: 1.03.2016].

nikacji, tworzenie stanu niepewności, lęku¹¹. Warto w tym miejscu wyodrębnić podmioty, które są celami dla działań terrorystycznych, jak również same niekiedy się nimi posługują. Są to państwa i narody, grupy społeczne, jednostki, organizacje pozapaństwowe wykorzystujące terror i terroryzm jako narzędzie zmiany określonej polityki. Na wyróżnienie zasługują tu także związki między państwami, będącymi przedmiotem terroru i stosującymi terror, terroryzm jako narzędzie swojej polityki¹².

Drugie z tych zagadnień wiąże się z dążeniami terrorystów do wykreowania dysfunkcjonalności poszczególnych elementów społeczeństwa. W takim ujęciu terroryzm zyskuje dwa wzajemnie uzupełniające się wymiary, wewnętrzny i zewnętrzny. Są one związane z formułą oddziaływań na społeczeństwo obywatelskie¹³. W przypadku wymiaru wewnętrznego działania terrorystyczne koncentrują się na zaburzeniu, a następnie zniszczeniu relacji społecznych prowadzących do aktywnej samoorganizacji. Ponadto, określania oraz osiągania celów danej społeczności – społeczeństwa bez impulsów ze strony instytucji państwa. Ten kontekst sytuacyjny wskazuje na jedną z podstawowych metod osiągania celów przez podmioty stosujące terroryzm w społeczeństwach sieci. Jest nią zniweczenie zaufania społecznego, zarów-

no wśród członków społeczeństwa, jak i w relacji społeczeństwo – instytucje władzy¹⁴. Ten podwójny kontekst działań terrorystycznych można zaobserwować po atakach w Madrycie w 2004 r., w Londynie w 2005 r., we Francji w 2015 r., w Belgii w 2016 r. Powinien być on brany pod uwagę jako wiodący, długofalowy w strategii działań terrorystycznych¹⁵. Rysuje się on szczególnie wyraźnie w przypadku nasilenia zjawisk społecznych, takich jak np. masowa migracja ludności do państw Unii Europejskiej w latach 2015–2016 pochodzącej ze społeczności odmiennych kulturowo, a także cywilizacyjnie. Element niepewności rodzimych społeczności europejskich połączony ze skutecznymi działaniami terrorystycznymi prowadzi do pojawienia, a następnie pogłębiania opisanego zjawiska.

Trzecie z tych zagadnień wiąże się z zakwestionowaniem przez terrorystów wartości, które są współdzielone i prowadzą do społecznego konsensusu. Terroryzm, niezależnie od podmiotu, który je wykorzystuje, będąc zjawiskiem społecznym, odwołuje się do aksjologii¹⁶. W tym aspekcie można wskazać na jego możliwość skutecznego oddziaływania. Przede wszystkim w aspekcie relacji władza – wzajemność – zaufanie – odpowiedzialność. Zasadniczym celem działań terrorystów jest wpływ na instytucjonalne ograniczenia zachowań indywidualnych i zbiorowych. Rządzenie, definiowane także jako ustalanie, stosowanie, przestrzeganie zasad, poddawane jest konfrontacji z kontestującymi je działaniami. Mogą one przybierać różne formy, jednak zawsze są związane z przemocą¹⁷. Podważanie zaufania społecznego, wzajemności, prowadzi w sposób bezpośredni do niszczenia kapitału społecznego opartego na tych

¹¹ Na tym tle szczególnym zjawiskiem, w którym występuje terror oraz związany z nim terroryzm, jest wojna hybrydowa. Jej definicja mówi, że „(...) Każdy przeciwnik, który jednocześnie stosuje specjalnie skonfigurowaną formułę użycia broni konwencjonalnej, działań nieregularnych, terroryzmu oraz zachowań przestępczych, w tym samym czasie i na tej samej przestrzeni, czyni to by uzyskać swoje cele polityczne”. Ukazanie konfiguracji różnych czynników decydujących o stosowaniu terroryzmu jako narzędzia polityki redefiniuje jego dotychczasowe pojmowanie oraz naturę przypisywaną ugrupowaniom skrajnym. F. Hoffman, *On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats*, War on the Rocks (blog), <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybridthreats/> [dostęp: 1.03.2016].

¹² Pojawienie się ugrupowań radykalnych, stosujących działania terrorystyczne i mających przy tym wsparcie w instytucjach państwa (jego służbach specjalnych) możemy zaobserwować po rozpadzie zimnowojennego porządku międzynarodowego. Szczególnie miejsce zajmują talibowie, o wsparcie których posądzany jest Pakistan, a pośrednio grupa państw Zatoki Perskiej i Półwyspu Arabskiego. J.K. Giraldo, *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*. Stanford University Press 2007, s. 96.

¹³ A. MacKenzie, K. Zwolski, *Conclusion – European Security, Terrorism and Intelligence: Assessing the Path of Development* [w:] C. Kaunert, S. Leonard (eds.), *European Security, Terrorism and Intelligence, Tackling New Security Challenges in Europe*, Palgrave Macmillan 2013, s. 229–243.

¹⁴ S. Bell, A. Hindmoor, *Rethinking Governance: The Centrality of the State in Modern Society*, Cambridge University Press 2009, s. 20–45.

¹⁵ J. Burke, *How Belgium became a breeding ground for international terrorists. Until now, European security services largely ignored the growth of extremism in the Muslim neighbourhoods of Brussels*, theguardian online 16 November 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/nov/16/how-belgium-became-breeding-ground-international-terrorists> [dostęp: 23.03.2016].

¹⁶ J.A. Carter, *Social inquiry: A pragmatist analysis of just war theory explanations of terrorism*, Purdue University 2007, s. 77.

¹⁷ E.-K. Symons, *Cologne attacks: „This is sexual terrorism directed towards women”*, Women in the World, 1.19.2016, <http://nytlive.nytimes.com/womenintheworld/2016/01/19/cologne-attacks-this-is-sexual-terrorism-directed-towards-women/> [dostęp: 15.03.2016].

wartościach. Towarzyszącym zjawiskiem może być podważenie legitymizacji społecznej dla rządzących w sferze publicznej¹⁸. Ponadto, radykalizacja postaw społecznych kwestionująca istniejącą postać ładu. Taki stan rzeczy może prowadzić do niezwykle niebezpiecznej sytuacji, w której pojawia się miejsce dla działań podmiotów formalnych i nieformalnych ustalających reguły gry politycznej¹⁹. Pochodzące z zewnątrz wsparcie dla działań destabilizujących, radykalizujących postawy społeczne jest tego bezpośrednim następstwem²⁰. Wsparcie to może przy tym dotyczyć danego społeczeństwa, jak również społeczności, która staje się przedmiotem zabiegów organizacji terrorystycznych. Dla rządzących polityczne trajektorie zmian stają się wówczas efektem konfrontacji trzech czynników, dążenia do przywrócenia status quo ante, zachowania status quo oraz status nascendi, z nowymi elementami konstytuującymi porządek społeczny.

Rozpatrując powyższe zagadnienia wspólnie, można wskazać na ich swoistą wykładnię. W podanej radykalnej zmianie rzeczywistości na pierwszy plan wysuwa się zagadnienie jej transformacji. Stanowi ono klucz poznania samego zjawiska, jak i decyduje o skuteczności przeciwstawiania się jemu w czasie. Biorąc pod uwagę poszczególne

formy terroryzmu międzynarodowego, najważniejszymi w nich są następujące domeny:

- afiliacyjna, a zarazem aksjologiczna, kulturowa, określająca charakter wspólnotowości, w imię której podejmowane i prowadzone są akty terroru;
- etniczna, a niekiedy rasowa, które są związane z poczuciem więzi społeczno-kulturowych, ich postacią oraz redefinicją w czasie;
- obyczajowa, generująca określone wzory zachowań społecznych, wzmacniających je lub też ograniczających;
- płci, szczególnie eksponowanej w kontekście organizacji struktur społecznych;
- technologiczna, powiązana z umiejętnością wykorzystania zdobyczy techniki.

W podejściu terrorystów domeny te kreują postać wzorów częściowego lub całkowitego wykluczenia społeczeństw, społeczności, grup społecznych, jednostek. Dokonywane jest to w sferze indywidualnych i zbiorowych praw, suwerenności jednostkowej i zbiorowej, ich zakwestionowania. Równocześnie wykluczeni pozbawiani są gwarancji bezpieczeństwa. Dehumanizacja wykluczonych ma miejsce we wszystkich warstwach potrzeb społecznych, włącznie z odmową prawa do życia. Ten stan rzeczy wynika z implementacji określonych wartości. Ich źródło, obiektywnie rzecz biorąc, nie ma znaczenia. Służą one bowiem instrumentalnemu, przedmiotowemu traktowaniu innego człowieka.

Wpływ terroryzmu międzynarodowego na rzeczywistość

Cała nasza kultura europejska porusza się już od dłuższego czasu z taką torturą naprężenia, jak gdyby zmierzała do katastrofy: niespokojnie, gwałtownie, (...) jak potok, który chce dobiec kresu, który już się nie namyślił, który wprost boi się namyśli²¹.

Terroryzm międzynarodowy, będący egemplifikacją konfliktu społecznego w całej jego zawilej złożoności, w XXI wieku tworzy nowe konstrukcje wartości, które konstytuują stosunki międzyludzkie. Jako taki, pozostaje zjawiskiem stale obecnym, dotyczącym każdego, niezależnie od czasu, z częstotliwością do okresowego nasilenia. Czynniki obiektywne, wśród których należy

²¹ F. Nietzsche, *Wola mocy. Próba przemiany wszystkich wartości...*, s. 2–3.

¹⁸ Rzeczą szczególną jest podważanie ustaleń potwierdzających zorganizowaną przemoc przez osoby sprawujące władzę. Sytuacja taka pogłębia brak zaufania w sferze publicznej prowadząc do politycznej zmiany, niezależnie od jej charakteru. Miało to miejsce w przypadku zanegowania aktów terroru wobec kobiet w Niemczech, w Kolonii, podczas nocy i towarzyszącej jej zabawy sylwestrowej na przełomie lat 2015/2016. R. Revesz, *Cologne New Year gang assaults: Mayor says women should have code of conduct to prevent future assault*, Independent, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/mayor-of-cologne-says-women-should-have-code-of-conduct-to-prevent-future-assault-a6798186.html> [dostęp: 15.03.2016].

¹⁹ G. Jones, T. Chopra, *Anti-Islam movement PEGIDA stages protests across Europe*, Reuters 6.2.2016, <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-protests-germany-idUSKCN0VF0P4> [dostęp: 15.03.2016].

²⁰ J. Taylor, *Radical Islamic cleric declares BRITISH law is invalid...in BRITAIN. RADICAL cleric Anjem Choudary sparked fury today by declaring he 'doesn't accept' that British law is valid in the UK*, Express, <http://www.express.co.uk/news/uk/526538/Radical-Islamic-preacher-Anjem-Choudary-rejects-authority-British-law> [dostęp: 24.03.2016]; M. Schliebs, *Radical Muslim trio preaching again on social media*, The Australian 7 January 2016, <http://www.theaustralian.com.au/in-depth/terror/radical-muslim-trio-preaching-again-on-social-media/news-story/1f7e87143a8c078d876be259a29ba124> [dostęp: 24.03.2016].

wymienić: rosnącą liczbę grup społecznych, ich złożoność (wynikającą m.in. ze wzrostu zaludnienia Ziemi) oraz rozmiary, sprawiają, że terroryzm staje się wyzwaniem cywilizacyjnym. Granice między ładem a bezładem zostały przesunięte i obejmują wszystkie rejony naszej planety. Afilacja terytorialna terroryzmu międzynarodowego stała się tylko jednym z jego przejawów. Efekt kompilacji wielowymiarowości oraz wielokierunkowości zróżnicowanych zjawisk społecznych ogniskuje się w przejawach zorganizowanej agresji, terroru, terroryzmu. Konflikt społeczny rozpoznawany pod postacią zjawiska terroryzmu staje się łatwy w przekazie i odbiorze. Jego międzynarodowe „logo” uwiarygodnia idee, które eksponuje. Rzecz dotyczy przede wszystkim zasad kształtujących sposób:

- w jaki jednostki, grupy społeczne, społeczeństwa, uświadamiają sobie zagadnienia publiczne (w tym w ramach społeczeństwa obywatelskiego);
- w jaki zagadnienia te są brane pod uwagę przy tworzeniu polityki instytucji państwa (w tym w ramach społeczeństwa politycznego);
- w jaki instytucje państwa prowadzą politykę (w ramach rządu);
- w jaki rządzenie (decydowanie polityczne) jest realizowane w praktyce działania instytucji państwa;
- w jaki odbywa się przekaz (komunikacja polityczna);
- w jaki kształtowany jest rynek (gospodarka);
- w jaki społeczeństwo polityczne rozstrzyga swoje spory i konflikty.

Wskazane zasady podlegają pod wpływem terroryzmu międzynarodowego przewartościowaniu. Ich podstawą staje się próba obiektywnego szacowania „ceny” pokoju oraz wojny ze zjawiskiem terroryzmu. Strategie przeciwdziałania mu mogą być najróżniejsze. Zawsze jednak stanowią wypadkową wielu czynników związanych ze specyfiką tego zjawiska w danym czasie i na danym obszarze. To czyni je wyjątkowymi i niepowtarzalnymi mimo występowania wielu podobnych cech²².

Nie ulega kwestii, że „cena” wojny i pokoju tworzy nowy paradygmat wiedzy, która obecnie

jest wygenerowana, adaptowana i przyswajana. Wiedzy, która obejmuje takie zagadnienia jak: transformację społeczną i polityczną, docelową organizację społeczeństwa, rolę instytucji politycznych, stosowanie instytucjonalnej przemocy państwa. Nowy, tworzący się paradygmat wiedzy wymaga przewartościowań kłócących się z pojmowaniem idei dobra wspólnego opartego na zasadach humanitaryzmu, nie tylko w ramach demokratycznych, otwartych społeczności, lecz także w ich międzynarodowym otoczeniu. Ten nowy paradygmat wiedzy można odnieść do teorii transformacji i adaptacji, które stały się udziałem państw zachodnioeuropejskich tuż po zainicjowaniu zimnej wojny w 1947 r. Wypracowane wówczas rozwiązania stały się udziałem procesów, które generowały zmiany rzeczywistości do jej zakończenia w 1991 r. i długo po tym. Ich efektem stała się określona postać ładu społecznego, którego projekcji dokonywano w czasie kolejnych etapów rozszerzania Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej.

Współczesne zjawisko terroryzmu międzynarodowego można i należy odnieść do okresu zimnej wojny. W nim to demokracje Zachodu zostały skonfrontowane z odhumanizowanym systemem przemocy Wschodu w imię jego ideologii. Ten stan rzeczy należy uznać za wspólny z minionym i obecnym okresem. Inne jego elementy uległy zmianie bądź już nie występują. Może to stanowić punkt wyjścia do formułowania konstrukcji myślowych dla okresu „postterrorystycznego”.

Przeciwdziałanie współczesnej postaci terroryzmu międzynarodowego wiąże się z nowymi konstrukcjami instytucjonalnymi, które mogą, choć nie muszą być rezultatem procesów rządzenia. Na pewno są wynikiem organizacji społeczeństw, a właściwie ich samoorganizacji. Fakt, że rządzenie to świadome zarządzanie strukturami ustrojowymi, daje sprawującym władzę narzędzie, w którym status quo, status quo ante i status nascendi są w stanie połączyć się w jedną twórczą całość. Rzecz wymaga jednak posiadania wizji działań proaktywnych, a nie reaktywnych w stosunku do zjawiska terroryzmu międzynarodowego. Każde z nich dotyczy przy tym dwóch wzajemnie dopełniających się domen, bezpieczeństwa indywidualnego i zbiorowego.

Biorąc pod uwagę określoną dla danego społeczeństwa postać ładu, należy wskazać na grupy działań. Powinny one koncentrować się na uwarun-

²² P. Slater, *Anti-Terrorism Strategies and How They Work*, (blog) Huffpost Politics 05/25/2011, http://www.huffingtonpost.com/philip-slater/antiterrorism-strategies-_b_26879.html [dostęp: 23.03.2016].

kowaniach społecznych, w których zjawisko terroryzmu występuje, definiuje sposoby i przejawy działań terrorystycznych, znajduje swoje wsparcie w zwolennikach, ich ekstremizmie, wsparciu dla terroru, przemocy.

Pierwszym z nich jest umacnianie zachowań opartych na przestrzeganiu zasad. Zdobywanie „serc i umysłów” potencjalnych terrorystów stanowić może pierwszy krok do przeciwstawienia się terroryzmowi. Identyfikacja jego źródeł dla destabilizacji postaci ładu wewnętrznego uznawana jest za początkową fazę diagnozy zjawiska²³. W efekcie ma szansę zaistnieć zasada *odpowiedzialności*, indywidualnej oraz zbiorowej. W przypadku indywidualnym upodmiotowienie osoby, jej znaczenia w społeczeństwie demokratycznym. Można to potraktować jako strategię zapobiegania wykluczeniu społecznemu, marginalizacji. W przypadku zbiorowym, publicznym, stworzenie adekwatnych programów, deradykalizacji i zmiany zachowań prowadzących do ekstremizmu, terroryzmu. Tym dwóm rodzajom działań powinno towarzyszyć umacnianie niewystępujących lub marginalizowanych wcześniej form wartości tożsamych społeczeństwu obywatelskiemu²⁴. Należy tu wskazać na wartości polityczne wynikające ze świadomego udziału jednostki we wspólnocie politycznej, podejmowania decyzji politycznych.

Drugim z nich jest utrzymywanie lub przekształcanie środowisk społecznych, tożsamych ekstremistom, przez udzielenie im *współodpowiedzialności* pospołu z innymi osobami. Podstawą tego powinno być kilka równoległe występujących procesów:

- uświadomienie, że przemoc, terror, a w konsekwencji terroryzm są kosztowne. Elementem uzupełniającym powinno być ukazanie mechanizmów, które podnoszą indywidualne koszty sięgania po przemoc zorganizowaną;

- uwiarygodnienie i utrwalenie zobowiązań występujących w relacjach społecznych oraz rządzący – rządzeni. Istotną rzeczą jest ich ugruntowanie w czasie na zasadach do ut des – dają abyś dał, innymi słowy „nic za nic”;

²³ A. Rabasa, S.L. Pettyjohn, J.J. Ghez, Ch. Boucek, *Deradicalizing Islamist Extremists*, RAND Corporation 2010, s. 11–26; G. Hoefl, *'Soft' Approaches to Counter-Terrorism: An Exploration of the Benefits of Deradicalization Programs*, Paper, Policy Institute for Counter-Terrorism, Herzliyya, Spring 2015, s. 9.

²⁴ A. Rabasa, S.L. Pettyjohn, J.J. Ghez, Ch. Boucek, *Deradicalizing Islamist Extremists...*, s. 27–28.

- utrzymanie transparentności relacji społecznych i towarzyszących im motywacji przez wymianę informacji, ich komplementarność.

Rzecz w tym, by wskazane procesy nie prowadziły do ograniczania wolności indywidualnych w taki sposób, by wykreować wizję George’a Orwella z *Roku 1984* czy *Folwarku zwierzęcego*. Wizja taka w imię ideałów wolności może być niezwykle prosta do urzeczywistnienia z uwagi na dostępne technologie, wiedzę o sposobach organizacji społeczeństw totalitarnych oraz – co najważniejsze – tzw. „dobre chęci”. Przykład powstania nazistowskich Niemiec w latach 30. XX w., a następnie III Rzeszy powinien być w tym przypadku zawsze właściwym kierunkowskazem oraz punktem odniesienia dla działań instytucji państwa o charakterze przeciwterrorystycznym.

Przyjmując, że współczesny świat składa się ze stabilnych i zdestabilizowanych obszarów, które łączą rozmaite formy powiązań, przemoc, terror, przemieszczane w przestrzeni przez terroryzm międzynarodowy wymuszają stworzenie nowych konstrukcji myślowych. Ich rolą jest uporządkowanie wiedzy w zakresie: przeciwstawiania się zjawisku, ograniczania jego efektu, eliminacji, tam, gdzie jest to możliwe. Współczesnych regionów świata, ich społeczności, społeczeństw położonych tam państw nie sposób traktować w odosobnieniu. Nie oznacza to, że każdy z nich nie wymaga indywidualnego podejścia. Szczególnie rzecz dotyczy regionów zdestabilizowanych, w których występuje wszystko inne poza ładem społecznym dającym gwarancję rozwoju. Ten imperatyw powinien stanowić punkt wyjścia, a zarazem odniesienia dla globalnej polityki przeciwdziałania zjawisku terroryzmu przez organizacje międzynarodowe, wiodące państwa naszej planety oraz pozostałe podmioty stosunków międzynarodowych. Rzecz jest przy tym niezwykle złożona, lecz nie granicząca z niemożliwością²⁵. Kluczem wydaje się być multiplikacja i synergiczne wykorzystywanie zasobów w celowo zaprojektowanych dzia-

²⁵ Szczególnym przykładem korelacji działań różnych podmiotów, rządów, organizacji międzyrządowych i pozarządowych jest zwalczanie epidemii wirusa eboli w Afryce Zachodniej w latach 2013–2015. Synergia przedsięwzięć z udziałem Światowej Organizacji Zdrowia, państw, organizacji pozarządowych, finansowanych przy znaczącym wsparciu rządu Norwegii pozwoliły na identyfikację, a następnie ograniczenie i eliminację ognisk choroby. W konsekwencji jej opanowanie. G. Harling, *New research on Ebola: January 2016, Constrained Optimization (blog)*, <https://constrainedoptimization.wordpress.com/> [dostęp: 25.03.2016].

łaniach²⁶. Ich rodzaj powinien zależeć od charakteru relacji społecznych²⁷. Należy przy tym wziąć pod uwagę, że w systemach społecznych konflikty stanowią samoregulujące się zjawiska z tendencją do ich powielania oraz kontynuacji. Wymaga to stałej adaptacji działań prowadzonych w sposób kreatywny, nie dowiązany do schematów, czy też założonych modeli.

Z powyższego wynika kilka istotnych wniosków. Są one związane ze sposobem wpływu na postać terroryzmu międzynarodowego, ograniczaniem skali tego zjawiska, a w konsekwencji eliminacji.

Pierwszy wniosek dotyczy administracji i polityki publicznej. Kluczowym zagadnieniem w tym zakresie pozostaje związek między legitymizacją sprawowania władzy a jej rezultatami, skutecznością. Jego konsekwencją jest postać ładu tożsamego danemu społeczeństwu. Przy analizie zjawiska terroryzmu międzynarodowego, na pierwszy plan wysuwają się następujące kwestie. Pierwszą z nich jest ochrona przed terroryzmem, a szerzej rzecz ujmując przestępczością. Decydowanie polityczne pozwala na uzyskanie konsensusu w ramach społeczeństwa, co do rozwiązań technologicznych służących rozpoznawaniu zagrożeń, ich wykrywaniu i zapobieganiu. Drugą kwestią jest utrzymanie i przywracanie bezpieczeństwa w stanie kryzysu. Należy tu wskazać na zastosowanie przez administrację technologii wspierających różne fazy zarządzania kryzysowego obejmujące: ochronę ludności, ratownictwo, a także działania o podobnym charakterze podejmowane poza granicami państwa, np. przez akcje humanitarne. Trzecią kwestią, związaną z bezpieczeństwem wewnętrznym na każdym etapie działań administracji, jest bezpieczeństwo infrastruktury, generalnie rzecz biorąc obiektów użyteczności publicznej. W zakres powyżej wymienionych wchodzi także: komunikacja między władzą a społeczeństwem, komunikacja wewnątrz instytucji państwa.

²⁶ J. Reginia-Zacharski, *Wojna w świecie współczesnym. Uczestnicy. Cele. Modele. Teorie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, s. 81–101.

²⁷ Systemowe ujęcie konfliktowych relacji społecznych koncentruje uwagę na strukturach sieciowych, dynamice ich przekształceń, wpływu (rezygnacja z podejścia koncentrującego się na uczestnikach, stronach), po identyfikację problemów wskazanie na występujące już ich rozwiązania, ambivalencję w stosunku do uwarunkowań, wreszcie dyskurs. Tamże, s. 96.

Drugi wniosek dotyczy nadzoru i kontroli nad terytorium państwa związanych z ochroną i bezpieczeństwem granic, ich stałym monitorowaniem. W związku z tym charakter więzi międzynarodowych, sojuszy, dla społeczeństw otwartych państw demokratycznych odgrywa szczególną rolę. Wskazane kwestie implikują postać współpracy międzynarodowej określonej formułą terroryzmu międzynarodowego. W sposób szczególnie te powinny być powiązane z analizą:

- ograniczonych zdolności państwa i organizacji międzynarodowych (np. NATO, UE) do efektywnego działania z uwagi na bariery natury społecznej, przede wszystkim w postaci braku legitymizacji dla podejmowanych działań, a także woli politycznej;

- braku dostosowanych przez państwa i organizacje międzynarodowe do potrzeb i wymogów danej sytuacji instrumentów natury politycznej, ekonomicznej, czy też militarnej i prawnej;

- określonej sytuacji, wyprowadzania przez państwa i organizacje międzynarodowe adekwatnych wniosków oraz kreowania zdarzeń, zjawisk i procesów prowadzących do właściwej w danych okolicznościach polityki międzynarodowej, a także narodowej.

Można w tym miejscu wysunąć twierdzenie, że niezbędne jest wygenerowanie nowego rodzaju wiedzy związanej z zarządzaniem bezpieczeństwem w wymiarze pojedynczego państwa lub grupy państw. Wiedzy, która umożliwi konfigurowanie sieci politycznych zdolnych do natychmiastowego rozwiązywania problemów w czasie rzeczywistym. Tylko w ten sposób możliwe będzie reaktywne i proaktywne formułowanie oraz implementacja decyzji politycznych przeciwstawiających się zjawisku terroryzmu międzynarodowego.

W związku ze stałym zagrożeniem płynącym ze zjawiska terroryzmu międzynarodowego podstawę do jego zwalczania stanowi relacja między społeczeństwem a jego bezpieczeństwem. Dlatego trzeci wniosek dotyczy integracji oraz interoperacyjności systemów bezpieczeństwa państwa zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i z udziałem podmiotów zewnętrznych (państw i ich organizacji). Na tym tle szczególne znaczenie ma ochrona prywatności, ingerencji w nią instytucji państwa na tle poczucia bezpieczeństwa obywateli. Poczucie wolności, które stanowi podstawę legitymizacji działań państw demokratycznych, jest fundamentem dla ich podejmowania oraz projekcji

w czasie. Ta oczywista konstatacja niesie z sobą liczne implikacje. Po pierwsze, w kontekście wiedzy o zachowaniach społecznych generowanych przez zagrożenia związane z działaniami terrorystycznymi. Rzecz dotyczy napięcia społecznego spowodowanego opóźnionymi, nieadekwatnymi reakcjami na zagrożenie wywołujące lub pogłębiające sytuacje kryzysowe. Po drugie, jakości zapewnianego obywatelom bezpieczeństwa. Na tym tle sposobów oraz poprawności identyfikowania zjawiska terroryzmu, jego wpływu, progu ambicji i skuteczności w jego zwalczaniu.

Czwarty wniosek opiera się na przypuszczeniu, że istnieją obecnie właściwie skonfigurowane, ponadnarodowe mechanizmy współpracy, które pozwalają skutecznie adekwatną ochronę przed terroryzmem międzynarodowym. Dotyczy to powstrzymywania od skutków ataków terrorystycznych. W zakresie rozpoznawania zagrożenia, jego wykrywania, identyfikacji, zapobiegania przez neutralizację istniejące rozwiązania wydają się adekwatne²⁸. Problemem jest wykorzystanie tej wiedzy w praktyce funkcjonowania instytucji państwa. Dla bezpieczeństwa państw demokratycznych kluczowym jest posiadanie nie tylko odpowiednio skonfigurowanych procedur, sił, środków, lecz także kadry zarządzającej, odpowiadającej za bezpieczeństwo obywateli. Można tu wskazać na umiejętności w zakresie: ochrony przed zagrożeniami, prowadzenia operacji przeciw grupom terrorystycznym, ochrony żywotnych dla funkcjonowania społeczności systemów (komunikacyjnych, logistycznych, innych). Wspólnota związków sojusznicznych jest tu najlepiej widoczna.

Międzynarodowy chaos terroryzmu

Świta już przeciwieństwo między światem, który czcimy, a światem, który przeżywamy, którym jesteśmy. Pozostaje tylko albo uprzętnąć przedmioty naszej czci, albo siebie samych²⁹.

Myślenie o bezpieczeństwie, trwaniu, przetrwaniu, rozwoju w czasie i przestrzeni w każdej ze sfer aktywności społecznej prowadzi do konsta-

tacji, którą wyrażają słowa Alexisa de Tocqueville'a. „Narody naszych czasów nie mogą uniknąć równości, lecz od nich samych zależy, czy równość doprowadzi je do poddaństwa, czy do wolności, do oświecenia, czy do barbarzyństwa, do dobrobytu, czy do nędzy”³⁰. Działania państw i organizacji w sposób reaktywny, w odniesieniu do rzeczywistości społecznej definiowanej zagrożeniem terrorystycznym, skazane są na coraz większe fiasko. Ilość czynników, determinantów, które w momencie podejmowania decyzji i działań nie występowały, a pojawiają się w najmniej sprzyjających i nieprzewidywalnych okolicznościach, wzrasta. Pierwotne założenia oraz cele przestają być realne i osiągalne w zarządzaniu chaosem. W związku z tym kształtowanie w sposób aktywny, a nie reaktywny rzeczywistości społecznej, jej ewolucji, staje się coraz wyraźniejszą odpowiedzią na wyzwania, ryzyka, zagrożenia. Staje się także wymogiem determinującym procesy myślenia i działania podmiotów środowiska bezpieczeństwa międzynarodowego, zarówno w wymiarze narodowym, jak i ponadnarodowym.

W obecnej sytuacji międzynarodowej, kreowanej aktywnie zdarzeniami terrorystycznymi, fundamentalnym zagadnieniem staje się kultura organizacyjna definiująca sposoby zarządzania strategicznego bezpieczeństwem państwa przy udziale organizacji ponadnarodowych oraz podmiotów społecznych. Rzecz dotyczy jego polityki łączącej skuteczność z liberalną demokracją. W związku z tym formuła zarządzania powinna skupiać się na wartościach implikujących: ludzi, struktury, misje, cele i zadania instytucji, wiedzę oraz technologie. Tylko dzięki kreowaniu postaw i zachowań, które bezpośrednio i pośrednio będą implikowały zjawisko terroryzmu, możliwy jest na nie wpływ. Kultura, indywidualna i zbiorowa, jest spoiwem dla wdrażania w praktykę funkcjonowania społeczeństwa mechanizmów adaptacji do zmieniających się warunków. Ta oczywista konstatacja wiąże się z otwartością na zmiany, ich konstruktywną krytyką, jeżeli niosą z sobą negatywne następstwa w różnych domenach aktywności indywidualnej i zbiorowej, instytucji politycznych państwa. Jest to możliwe w sieciocentrycznym społeczeństwie, w procesach komunikacji. Jedynie rozwój pożądanego mechanizmów ochronnych i obronnych wpisanych w rozwój społeczny, przeciwstawiany

²⁸ A. Harel, *Exclusive: Belgian Intelligence Had Precise Warning That Airport Targeted for Bombing*, Haaretz 23.03.2016, źródło: <http://www.haaretz.com/world-news/1.710572> [dostęp 27.03.2016].

²⁹ F. Nietzsche, *Wola mocy. Próba przemiany...*, s. 4.

³⁰ A. de Tocqueville, *O demokracji w Ameryce*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1976, s. 482.

zjawisku terroryzmu międzynarodowego, pozwoli na lepsze wykorzystanie potencjału państwa w zapewnianiu przez nie bezpieczeństwa.

Zaangażowanie społeczeństwa oraz instytucji państwa powinno przy tym przybierać postać aktywnej. Co się pod tą dyrektywą, wynikającą z potrzeby czasu, kryje? Odpowiedzi można udzielać następujących. Po pierwsze wykorzystać mechanizm konstruktywnej konfrontacji ze zjawiskiem terroryzmu międzynarodowego. Obecnie mamy do czynienia z procesem jego przenoszenia z regionów konfliktów i wojen (Afryka Północna, Bliski Wschód, Azja Środkowa, potencjalnie inne regiony) na obszar państw Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych oraz wielu innych, tworzących centra światowego rozwoju społecznego. Można przy tym zaobserwować następujące sytuacje. Pierwsza z nich to pojawienie się społeczności napływowych wśród rodzimych, występowanie elementów wykluczenia wobec przybyłych oraz ich potomstwa, radykalizację postaw tych grup ludności, wpływ na nie radykalnych ideologii prowadzących do wspierania celów terrorystów, aktywnego zaangażowania lub mentalnego wsparcia dla prowadzonych przez nich działań. Druga to stale występujące zagrożenie terrorystyczne wobec przybyłych z wyżej wymienionych państw obywateli, zamachy terrorystyczne wobec nich w przeszłości (m.in. na Bali w 2002 r. oraz w Bangkoku w 2015 r.) oraz ich obecna groźba³¹. Obie te sytuacje stają się współzależne, jedna wynika z drugiej. Trzecia wiąże się z obszarami wykluczenia, terytoriami takimi jakimi władza ISIS bądź inne organizacje terrorystyczne.

Opisane sytuacje wskazują, że na każdą z nich, ich poszczególne ogniwa można w sposób aktywny, nie zaś reaktywny oddziaływać. Wymaga to jednak zdolności do podważania uznawanych za powszechnie obowiązujące opinii³². Ponadto, zasad oraz kierunków działania, szczególnie tych tożsamych instytucjom państwa, sprowadzających

się do pasywnego kształtowania środowiska bezpieczeństwa. W rezultacie, wykreowania sytuacji współdzielenia odpowiedzialności jednostkowej i grupowej. Ponadto, towarzyszącej temu, zakładanej otwartości, przejrzystości działań instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Prowadzić to będzie do powstania skutecznego mechanizmu przeciwdziałania oraz zwalczania symptomów każdej z wymienionych sytuacji, szczególnie przenoszenia terroryzmu do państw liberalnych, demokratycznych.

Drugim rodzajem odpowiedzi na zjawisko terroryzmu międzynarodowego jest wykorzystanie efektu synergii uzyskanego przez zaangażowanie społeczeństwa w procesach komunikacji. Sprawdzając się ono ma do powstrzymywania opisanych wcześniej zjawisk wywołanych przez terroryzm, tj.: dezintegracji struktury społecznej, związków jej elementów; dysfunkcjonalności poszczególnych elementów społeczeństwa; zakwestionowania wartości, które są w społeczeństwie współdzielone. Mechanizm konstruktywnej konfrontacji ze zjawiskiem terroryzmu międzynarodowego w społeczeństwach sieci wiąże się przy tym z ryzykiem. Dotyczy ono powstawania dezinformacji, które mogą determinować problemy w monitorowaniu przebiegu zachodzących w społeczeństwie dynamicznych zmian, w tym tych określających istotę, zakres, charakter doświadczanego terroryzmu międzynarodowego. Na tle mechanizmu konstruktywnej konfrontacji społeczeństw obywatelskich ze zjawiskiem terroryzmu międzynarodowego pojawia się niezwykle istotna kwestia formuły zaangażowania indywidualnego i zbiorowego w konflikty społeczne. Rola edukacji jest tutaj fundamentalna, gdyż prowadzi ona do modyfikowania zachowań.

W przypadku konstruktywnej konfrontacji z terroryzmem pojawiają się trzy schematy postępowania, które mogą być w sposób aktywny kształtowane przez instytucje państwa.

Pierwszy schemat dotyczy zbiorowych działań z wykorzystaniem przemocy jako źródła zmiany. Historia wskazuje, że preferencja tego typu rozwiązania, jako wiodącego, w wymiarze wewnętrznym danego państwa prowadzi w konsekwencji nie tylko do konfrontacji, lecz często do eksterminacji całych grup społecznych (przykładem są nazistowskie Niemcy, które zmieniły się z państwa demokratycznego w państwo totalitarne w latach 30. XX w.). W związku z tym scenariusz ten powinien

³¹ B. Padden, *Indonesian Police Receive Terrorist Threat Targeting Bali*, Voice of America online, 19 January 2016, źródło: <http://www.voanews.com/content/indonesian-police-receive-terrorist-threat-targeting-bali/3152458.html> [dostęp: 19.04.2016].

³² K. Clerix, *Belgium feared tragedy was coming but couldn't stop it. The problem of returning jihadis was known, but for many years the country's security services were underfunded*, theguardian online 22 March 2016, źródło: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2016/mar/22/belgium-feared-brussels-attacks-tragedy-but-could-not-stop-it> [dostęp: 20.04.2016].

być w tym aspekcie brany pod uwagę tylko jako taki, który niesie z sobą ryzyko totalitarnej odpowiedzi wobec terrorystycznych działań. Zagrożenie ze strony terroryzmu zaczyna wówczas być równoważone przez zagrożenie dla obywateli ze strony państwa. Będzie ono wówczas stanowiło swoiste equilibrium między Scyllą terroryzmu a Charybdą zagrożenia instytucji państwa. W związku z tym eliminacja zjawiska terroryzmu z wykorzystaniem przemocy ze strony instytucji państwa powinna mieć jedynie charakter ograniczony, związany z reagowaniem kryzysowym na zagrożenia, które z sobą niesie³³. Jest to wówczas podyktowane względami pragmatycznymi (np. eliminacją komórek terrorystycznych, izolacją grup ekstremistycznych, nawołujących do stosowania terrorku liderów w wymiarze wewnętrznym. Ponadto aktywne zwalczanie terroryzmu w otoczeniu zewnętrznym państwa).

Drugi schemat dotyczy ograniczania zjawiska terroryzmu międzynarodowego na gruncie demokratycznego państwa i w jego otoczeniu. Rzecz dotyczy stopnia kontroli, jaką rząd jest w stanie sprawować nad działaniami społecznymi. Pewność wolności od zagrożenia ze strony terroryzmu międzynarodowego nie jest równoznaczna z zapewnieniem przez instytucje państwa bezpieczeństwa. Stopień ten pozostaje ograniczony w sieciowo organizowanym społeczeństwie. Niezależne, podległe organizacjom terrorystycznym sieci lub takie, które znajdują się pod ich wpływem mogą blokować wdrażane założenia polityczne lub nawet w sposób aktywny je zmieniać. Procesy otwartej komunikacji kreuja taką możliwość. Na przykład przez afirmację celów politycznych terrorystów, ich ideologii. W związku z tym istnieje potrzeba wdrożenia i modyfikacji następujących elementów, które określać będą działania państwa. Po pierwsze otwartej krytyki, kształtowanie postaw współodpowiedzialności obywateli i przedstawicieli instytucji władzy. Wysłuchanie się w głos niezadowolonych pozwoli na uzyskanie: wiedzy o wymagających zmiany, istniejących lub koniecznych do powołania, nieistniejących narzędzi i mechanizmów działań; wdrażanie coraz doskonalszych narzędzi zarządzania bezpieczeństwem państwa, od szczebla lokalnego do ogólnospołecznego; kreowania coraz lepszych

towarzyszących temu koncepcji polityk i strategii utrzymania ładu i rozwoju. Efektem jest powstanie kultury współodpowiedzialności i zaangażowania. Do tego dochodzi ciągle monitorowanie systemów komunikacyjnych, ich modyfikacja i usprawnianie. Ponadto, zachęcanie do dialogu i dyskusji. Dzięki temu powstaje inkluzyjna kultura organizacyjna tworząca fundamenty skutecznego państwa we współczesnym świecie. Kultura organizacji na krawędzi chaosu.

Trzeci schemat dotyczy ograniczania zjawiska terroryzmu międzynarodowego w relacjach sensu stricto społecznych. Wprowadzenie w organizację państwa mechanizmów konstruktywnej krytyki tworzy nie tylko fundamenty skutecznej organizacji, lecz także na nowo je definiuje. Szczególnie w kontekście norm społecznych. Te, które do tej pory tradycyjnie były związane z działalnością kryminalną, przestają takimi być. Terroryzm międzynarodowy oznacza wojnę z liberalnym, otwartym społeczeństwem. Jako taki stanowi coś pośredniego między działaniami wojennymi a działalnością przestępczą. Narzędzia i metody, które mogą zostać zastosowane, są i muszą być zatem różnorodne. Należy jednak podkreślić, że zakres ich wykorzystania powinien być precyzyjnie określony i poddany społecznej kontroli. Wolność od strachu nie powinna być wiązana z obawą o represyjność państwa. Rzecz jest bowiem związana z integralnością psychiczną i fizyczną obywateli. Ich pewność co do działań instytucji państwa, postaci bezpieczeństwa, ma te same źródła. Są nimi: legitymizacja odpowiedzialności przedstawicieli władzy, zaufanie do nich, transparentności ich zachowań, bezstronności działań, a w konsekwencji zdolności do wykorzystania prawomocnej siły. Sytuacja, w której obywatele bardziej boją się przedstawicieli swojego państwa niż terrorystów, będzie zawsze skutkowałą tym samym – jego upadkiem.

Elementem konstruktywnej odpowiedzi na wyzwania stawiane przez terroryzm międzynarodowy jest przeciwdziałanie zjawisku u jego pierwotnych źródeł. W przypadku obszarów takich, jakimi władza ISIS, Al-Kaida czy też inne organizacje terrorystyczne – czasowo lub w sposób ciągły – tworzy to konieczność podejmowania działań społeczności międzynarodowej. Pytanie zasadnicze brzmi – w jakiej formule? Utrzymywanie, że zrobią to wszystkie 193 państwa należące do Organizacji Narodów Zjednoczonych, jest iluzją. Iluzją natomiast nie jest, że mogą ze sobą współ-

³³ E.G. Buhler, *The Israeli Prevention of Terrorism Ordinance and its Impact on the Quality of Democracy*, Stanford Journal of International Relations, Vol. XI | No. 2, Spring 2010, s. 58–60.

działać, wspierając działania innych państw, organizacji międzynarodowych. Tworzy to oczywistą formułę zaangażowania w przypadku państw liberalnych, demokracji, z udziałem Stanów Zjednoczonych, Sojuszu Północnoatlantyckiego, Unii Europejskiej. Dla nich, szczególnie zaś europejskich członków NATO i UE podstawowym zagadnieniem staje się zapewnienie stabilności wewnętrznej. Obserwowanym obecnie rezultatem jest skupienie ich uwagi na: spójności społecznej, legalnej i nielegalnej imigracji, kwestiach narodowościowych na tle etnicznym i religijnym. Wymienione determinanty, określające sytuację wewnętrzną, sprawiają, że państwa te coraz gorzej przygotowane są do sprostania ryzykom o charakterze geopolitycznym. Determinanty wewnętrzne wydają się uniemożliwiać ich skuteczne działania w wymiarze strategicznym, w tym związanym ze zjawiskiem zwalczania terroryzmu międzynarodowego.

Biorąc pod uwagę postać stosunków społecznych po Arabskiej Wiośnie Ludów oraz międzynarodowych na obszarach okalających Europę, tj. w Afryce Północnej z projekcją na Afrykę Środkową, Bliski Wschód z projekcją na trzy regiony: Kaukazu, Azji Środkowej, Półwyspu Arabskiego, dla działań przeciwterrorystycznych rysują się trzy wzajemnie dopełniające się obszary.

Pierwszy z nich dotyczy działań wspierających dla rządów państw położonych na wymienionych obszarach:

- niezdolność do rozumienia, udziału i kształtowania zewnętrznego środowiska bezpieczeństwa;
- międzynarodowa działalność kryminalna;
- zaniedbanie strategiczne (brak rozumienia i właściwego działania strategicznego);
- potencjalne rozszerzanie się konfliktów etnicznych, religijnych i ideologicznych;
- systematyczna niezdolność do udzielania szybkiej odpowiedzi na zewnętrzne efekty (działania innych podmiotów);
- niekontrolowane migracje:
 - afiliacyjna, a zarazem aksjologiczna, kulturowa, określająca charakter wspólnotowości, w imię której podejmowane i prowadzone są akty terronu,
 - etniczna, a niekiedy rasowa, które są związane z poczuciem więzi społeczno-kulturowych, ich postacią oraz redefinicją w czasie,
 - obyczajowa, generująca określone wzory zachowań społecznych, wzmacniających je lub też ograniczających,
 - płci, szczególnie eksponowanej w kontekście organizacji struktur społecznych,
 - technologiczna, powiązana z umiejętnością wykorzystania zdobyczy techniki.